

Architecture in Belgium

A+269 December 2017/Januari 2018

BEL €12,50 – INT €19,50

Architecture in Belgium

A+269 December 2017/Januari 2018

5 Edito

In the picture

- 8 Too Big to Fail? *Sven Sterken*
13 Ecoshopping in de woestijn
Jean-Marie Binst
16 Winkelen is (ook) architectuur beleven
Aslı Çiçek
21 Homage to the Square
Gerlinde Verhaeghe
25 Klein onderwerp *Mathias Bouet*

Zoom in

- 28 Minimalisme is de nieuwe fermette
Interview met Bart Lens door Lisa De Visscher

Fundamenten

- 36 Shopping Towns Belgium
Janina Gosseye & Tom Avermaete
39 De gijzeling van de openbare ruimte
Gérald Ledent
45 De architectuur van de onlinewinkel
Gitte Van den Bergh
51 Cry me a river
Michael Bianchi
55 Uplace of Shopping K? Nee, bedankt
Gideon Boie

58 Een gezellig dagje uit? *Joep Gosen*

59 Onbereikbaar maar zo dichtbij

Pieter T'Jonck

61 'Steden moeten uitgaan van hun eigen sterkte'

Laurent Vermeersch

64 De winkel is dood, lang leve de winkel

Dieter Van Den Storm

Guest

- 68 Prijs voor het openbare bouwheerschap –
4de editie *Charlotte Lheureux*

Product News

Zoom out

- 82 De kunst van het tekenen
Gitte Van den Bergh
84 De utopieën van Jean Englebert
Pierre Lemaire
86 Gilles Perraudin, bouwer *Charlotte Lheureux*
88 Picardisch Wallonië in kaart gebracht
Anne-Laure Iger

Student

- 90 Gautier Rey
92 Aaron Swartjes
94 Sylvie Cosyns

REDACTIE

Hoofdredacteur
Lisa De Visscher
Adjunct-hoofdredacteur
Pierre Lemaire
Redactieassistent
Gitte Van den Bergh
Productiecoördinator
Grégoire Maus
Eindredactie Nederlands
www.controltaaldelete.be
Eindredactie Frans
Benoît Francès

Vertaling
Nathalie Callens, Alain Kinsella,
Wouter Meeus, Ann Michiels,
Antoon Wouters

Vormgeving
Joris Kritis

Font
AEG Renner & Starling

Drukkerij
Die Keure, Brugge

Foto cover
DHL Zaventem, Maxime Delvaux

Redactiecommissie
Arlette Baumanns, Olivier Bastin,
Francis Catteeuw, Agnieszka Zajac
Voorzitter
Ward Verbakel
Redactieadres
Ernest Allardstraat 21/3 –
1000 Brussel
redactie@a-plus.be
www.a-plus.be

A+ is een publicatie van
ICASD VZW
Informatiecentrum voor Architectuur,
stedenbouw en design

Verantwoordelijke uitgever
Philémon Wachtelaer
Ernest Allardstraat 21/3 –
1000 Brussel

Copyright ICASD
De verantwoordelijkheid voor
de gepubliceerde artikels berust
uitsluitend bij de auteurs.
Alle rechten voor het (zelfs
gedeeltelijk) reproduceren, vertalen
of herwerken zijn voorbehouden
voor alle landen.

RAAD VAN BESTUUR ICASD

Voorzitter
Philémon Wachtelaer
Vicevoorzitter
Chantal Vincent
Secretaris
Geert De Groot
Leden
Olivier Bastin, Dag Boutsen,
Sylvie Bruyminx, Maarten Delbeke,
Paul Dujardin,
Brigitte Gouder de Beauregard,
Benoît Moritz,
Piet Van Cauwenberghe,
Eddy Vanzieleghem,
Ward Verbakel

PROGRAMMERING

Coördinatie
Marie-Cécile Guyaux
Projectcoördinatie
Roxane Le Grelle

PUBLICITEITSREGIE A+ MEDIA

Rita Minissi, rita.minissi@mima.be
Tel +32 (0)2 332 37 82
Ernest Allardstraat 21/3 –
1000 Brussel

ADVERTEERDERS

BASF
BATIBOUW
BEGA
BIM/IBGE
BOZAR
CARRIÈRES DU HAINAUT
ETERNIT
EUROPEAN COPPER INSTITUTE
FEBELCEM
GROHE
KINNARPS
LIGHT+ BUILDING
PIERRES ET MARBRES DE WALLONIE
RENSON
SAINT GOBAIN GLASS
STÜV
VANDERSANDEN
VELUX
WIENERBERGER

Biografieën

Tom Avermaete

is professor in de Architectuur aan de TUDelft (Nederland), waar hij departementsvoorzitter is, alsook het hoofd van de onderzoeksgroep Methode en Analyse. Avermaetes onderzoek spits zich toe op de ontwikkeling van publieke ruimte in zowel westerse als niet-westerse omgevingen. Hij publiceerde talrijke boeken over dit onderwerp, waaronder *Shopping Towns Europe 1945-75*.

Michael Bianchi

is architect, vennoot bij l'Escaut en docent aan de Université de Liège. Hij is eveneens opiniemaker voor het radioprogramma *Les glaneurs* van Fabrice Kada op Musiq3.

Jean-Marie Binst

is redacteur bij BRUZZ (Vlaams-Brusselse Media). Hij is al een kwarteeuw actief als journalist inzake culturele materies in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Gideon Boie

is deel van het activistisch onderzoeksbureau BAVO en docent aan de faculteit Architectuur van de KU Leuven. Zijn onderzoek richt zich op de politieke dimensie van kunst, architectuur en planning.

Mathias Bouet

studeerde in 2016 als architect af aan de Faculté d'Architecture La Cambre/Horta van de ULB. Hij houdt van literatuur en rondes, en maakte daarvan het onderwerp van een eindwerk waarin eigenheid van een plek rijmt met hypermarkt. Bouet werkt sinds september samen met het Brusselse bureau V+.

Aslı Çiçek

draagt regelmatig bij aan Europese en Turkse architectuurmagazines en was coreducteur van Architectuurboek Vlaanderen nr. 11. Ze is gastprofessor interieurarchitectuur aan de KU Leuven en is gespecialiseerd in tentoonstellingsarchitectuur.

Joep Gosen

is ingenieur-architect, fotograaf en schrijver. Hij is opgeleid in Eindhoven en werkt sinds 2007 in België, zowel voor zijn eigen praktijk als op freelancebasis voor bureaus. In het verleden schreef hij al voor *Ar-Tur*, *Architectuurwijzer* en *Archined*.

Janina Gosseye

is een architectuurhistorica, verbonden aan de University of Queensland (Australië). Haar onderzoek spist zich toe op de ontwikkeling van naoorlogse collectieve ruimten. Recent publiceerde ze samen met Tom Avermaete een boek over de ontwikkeling van shoppingcentra in Europa, met als titel *Shopping Towns Europe 1945-75*.

Anne-Laure Iger

is architect, en studeerde af aan de École Nationale Supérieure de Bretagne. Sinds 2016 voert ze een onderzoek in het kader van een doctoraat aan de ULB over architectuurtentoonstellingen in Brussel tussen 1969 en 2018.

Charlotte Lheureux

is praktiserend architecte en schrijft een doctoraatsthesis aan de UCL. Ze verleent regelmatig haar medewerking aan verschillende kunst- en architectuurtijdschriften. Ze coördineert de *Guide d'architecture moderne et contemporaine* en *Wallonie-Picarde* (FWB & Mardaga).

Sven Sterken

is ingenieur-architect en professor architectuurgeschiedenis aan de Faculteit Architectuur van de KU Leuven. Zijn onderzoek gaat over de architectuurcultuur van grote religieuze, commerciële en politieke organisaties.

Pieter T'Jonck

is architect en schrijft voor diverse kranten, tijdschriften en boeken in binnen- en buitenland over architectuur, beeldende kunst en podiumkunsten. Hij werkt voor Klara Radio en was hoofdredacteur van A+.

Dieter Van Den Storm

is freelance criticus en journalist in België en het buitenland. Zijn bijdragen over design, architectuur en interieurvormgeving zijn regelmatig te lezen in *De Standaard Magazine*, *The Word en Living*, de bijlage van de Italiaanse krant *Corriere della Sera*.

Gerlinde Verhaeghe

is architecte en als onderzoekster verbonden aan de KU Leuven, faculteit Architectuur. Haar onderzoek focust op de thema's architectuurpedagogie, materialiteit en surrealisme in de architectuur. Samen met Johannes Münting ontwikkelt ze projecten voor camera architectuur.

Laurent Vermeersch

is journalist en historicus. Hij schrijft over stedenbouw en aanverwante thema's voor BRUZZ.

Klein onderwerp

Locker Room, een winkel van Amerikaanse confectiekleding en sportschoenen in de Brusselse Lombardstraat, vanouds een handelsas, is een zusteronderneming van Panthers, waarvoor Joshua Florquin niet ver daarvandaan, aan de rand van de voetgangerszone, eerder al een succesvolle handelszaak ontwierp.

Mathias Bouet – Foto's Matteo Rossi

Op de pagina van een sociaal netwerk wordt het project van Joshua Florquin Architecture (JFA) voor Locker Room samengevat in een nieuw idioom: *#texture*, *#homestyle*, *#inspiration*, *#retaildesign*. Enkele tekens volstaan om alles te zeggen. Dat is erg doeltreffend, zij het minimaal voor een jong bureau dat op zijn website schrijft: *'We design with a profound and subtle conceived language.'* Misschien ligt daar het succes van verzorgde, eenduidige communicatie.

De herinrichting van de winkel is grotendeels ontworpen naar het beeld van deze zelfpromotie: minimaal, verzorgd, eenduidig – en trouw aan de esthetiek van een vestiaire. Hoe je

In the picture

dat bereikt? Met witte muurtegels van tien bij tien. We zijn ver van Superstudio en van de Lissabonse gevels, maar de voegen zijn onberispelijk. Achter in de winkel lijkt de magie van de voeg perfect te werken: een handig verborgen dienstdeur zonder kozijn leidt naar een *terra incognita* – een toilet of een opslagruimte of beide samen, dat blijft een mysterie.

Geen wilde winkelinrichting, *orde* is het sleutelwoord. Het raster van de keramiekwand wordt doorbroken door met hout beklede nissen (*#wood* – eikenfineer). Zo staan de laatste iconen van Nike, *limited editions* die de faam van de boetiek uitmaken (*#leather*), in een uitsparing in de muur, op led-verlichte glazen platen, en altijd op juiste portefeuillehoogte. Om de lezing van de verkoopruimte te vergemakkelijken zijn andere nissen bekleed met goudgelakt staal. Daarin ligt merkkledij van het type dat in de jaren 1990 erg in trek was en door handige jongens in ere is hersteld. Te koop tegen een flink prijsje. Goed gezien (*#inspiration*).

Met het oog op homogeniteit is ook aan het plafond staal gebruikt, in stukken die eruitzien als gevellen en gecombineerd zijn in een soort bas-relief. De structuur heeft één voordeel: ze tempert het harde neonlicht. En de uitwerking is niet onaangenaam: het geheel straalt de zoete zalving van klantvriendelijkheid uit – als een Weense koffie die de gebruiker op zijn

gemak stelt. Met als slagroom een *zwevend* rechthoekig parallellepipedum dat uit het orthogonale keramiekraster steekt. Op dat betegelde huzarenstukje van engineering staan de iMac en de betaalterminal. Terwijl baskets en sweatshirts zich hebben teruggetrokken achter het muurvlak, springt de *koopfunctie* er zichtbaar uit. Langs de kassa van Locker Room passeren wordt zo een daad van zelfactualisering, een bevoorrecht moment ook, aangenaam maar wel uitdrukkelijk geënceneerd door de architectuur van Joshua Florquin.

“Er zijn geen grote of kleine onderwerpen, want hoe kleiner het onderwerp, met des te meer grandeur kun je het behandelen. Er is alleen waarheid”, zei de betreurde cineast Claude Chabrol. In de architectuurgeschiedenis zijn vele interessante voorbeelden van winkels te vinden. En dan moet je vaststellen dat Panthers geen Olivetti is en JFA nog geen Scarpa. Spijtig voor de grandeur, maar we hebben ons best gedaan. Maar diezelfde waarheid gebiedt ons de keizer te geven wat de keizer toekomt: Locker Room is een mooie winkel, fraai uitgevoerd, met een verzorgde uitstraling. We twijfelen niet aan zijn succes; de Nikes zullen er met honderden verkocht worden. Maar het blijft een klein onderwerp: helaas is de Lombardstraat Venetië niet. ▲ ■ ●

In the picture

Joshua Florquin Architecture www.joshuaflorquin.com

Officiële naam

Lockerroom Brussels

Adres

Lombardstraat 11, Brussels

Programma

Schoenenwinkel

Procedure

Privé

Bouwheer

Pieter Pauwels

Oplevering

Oktober 2017

Oppervlakte

41 m²

Budget

€ 70.000 (excl. btw en erelonen)

A+270: Adaptive re-use

Vereniging van studiebureau's atelier tom vanhee
- GRAUX & BAEYENS architecten - Ingenium nv - Util cvba

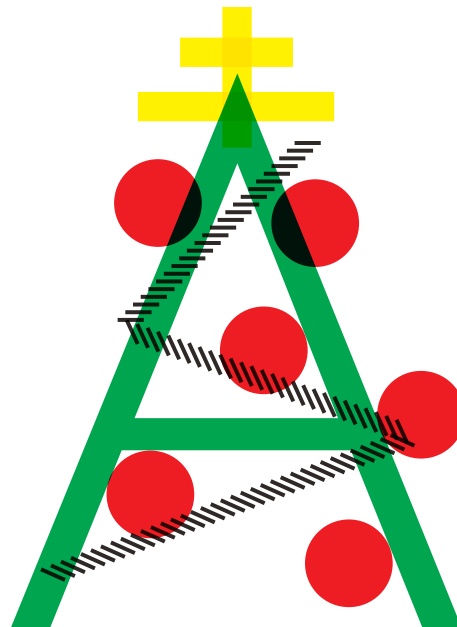
Grond wordt schaarser, de ecologische voetafdruk van nieuwbouw weegt steeds zwaarder door. Tegelijkertijd staan duizenden gebouwen leeg. Intelligente herbestemming benut het ruimtelijk potentieel dat elk gebouw herbergt om een nieuwe functie te kunnen absorberen, en vormt zo een antwoord zowel op ruimtelijk, sociaal als cultureel vlak. Met bijdragen over de Noordwijk in Brussel, het sanatorium in Tombeek, de typische Belgische parochiekerk en de hoogovens bij Luik.

Cover

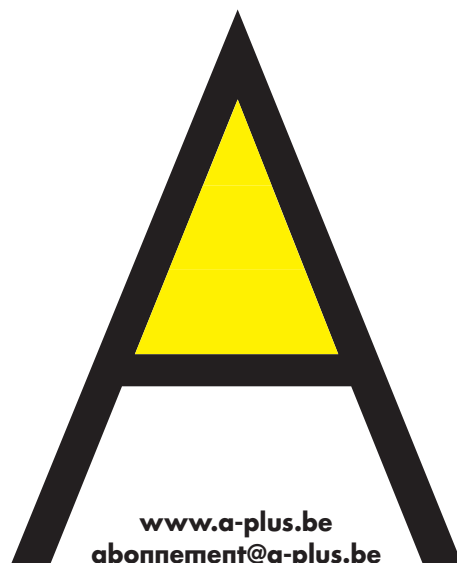

Randmotief
© Richard Venlet
Nice, 2017

Het A+ team
wenst u een vrolijke
kerst en een
gelukkig nieuwjaar!

Abonnementen

www.a-plus.be
abonnement@a-plus.be